

KİTAP TAHLİLLERİ

(BOOK REVIEWS)

Pulat TACAR
E. Büyükelçi

“LE TERRORISME ARMENIEN APRES L’AGE D’OR” “ALTIN ÇAĞINDAN SONRA ERMENİ TERÖRİZMİ”

Yazar: Michel Marian

Esprit, Paris, 1986 No. 94-95

Paris Siyasal Bilgiler Okulunda öğretim görevlisi Michel Marian¹ 1986 yılında Fransa’da yayımlanan Esprit dergisinin 95-96 sayısında Ermeni terör eylemlerinin sosyolojik-siyasal boyutunu anlatan “**Altın Çağından Sonra Ermeni Terörizmi**” başlıklı bir makale yayımlamıştı. Makalenin geniş özeti aşağıda sunulmuştur.

Michel Marian’a göre; “1975-1981” yılları arasında Ermeni terörizmi altın çağını yaşamıştır. Bu dönemde terörizm, Ermeni cemaatine saf, yararlı ve hoş bir eylem olarak görünmüştür. Saf sayılmıştır zira bu terörizm, soykırımını yapan, bundan yararlanan ve bugün de o eylemine özür arayan Türk Devletinin temsilcilerine karşı yürütülmüştür. Yararlı olmuştur zira yarım asırdan beri, ilerleme kaydetmeyen bir davaya bir kaç yılda mesafe kazandırmıştır. Eylem hoş gitmiştir zira tarihin cilvesi, bu kez, Ermenilere, soykırımdan kurtulan soydaşlarının torunlarının, Ermenilerin cellatlarının varislerine karşı, dünyanın dört bucağında ve sürekli olarak tehdit unsuru teşkil ettiklerini göstermiştir.

Ancak, bugün koşullar değişmiştir. Başlangıçta kesin çizgisi ve hedefi olan eylem, gözü kararmış olarak yapılan toplu cinayete dönüşmüş, toplumun dengesini bozmak isteyenlerce kullanılmıştır. Bunun sonucu olarak Ermeni cemaati mensupları fişlenmiş, o zamana kadar buldukları ülkelerde iyi muamele gören Ermenilere kötü gözle bakılır olmuştur. Dün, her tedhiş hareketinde, çok sayıda Ermeninin yüreği bir şampanya tıpası patlar gibi olurken, bugün o kalpler kaygıyla dolmuştur.”Ancak, Ermeniler belirli hedeflere yönelik terörizme gene de özlem duymaktadırlar”.

¹ Ermeni Araştırmaları Dergisinin (2009) 33-34 sayısında, Michel Marian ile Galatasaray Üniversitesinde Profesör Ahmet İnel arasında gerçekleşen ve kitap olarak Fransa’da yayımlanan söyleşiyi yanastık.

“Ermeni terörizme neye bel bağlamıştır?”

Makalenin yazarı bu soruyu, terörist ideolojiyi oluşturan unsurlar itibariyle, kuramsal bir çerçevede ve bu öğeleri Ermeni terörizmine uygulayarak cevaplandırmaya çalışmaktadır: Bu çerçeveye göre terörist ideolojiyi belirleyici unsurlar şunlardır:

“Ulusal kişiliğinin belirlenmesinde bir düşmana dayanılması; Politikanın şiddet ilişkisine indirgenmesi (amacın araçları meşru kılması), Tarihi anın aşırı ölçüde dramatize edilmesi.”

Yazar, soykırımın bu üç unsuru da içerdiğini, soykırımı sonrasında ortaya bir boşluk çıktığını, bu dönemde, bu unsurların Ermeni kamuoyuna yerleştiğini öne sürmektedir.

1. Ulusal kişiliğinin belirlenmesinde bir düşmana istinat edilmesi:

“Düşünür Carl Schmitt’e göre her şey karşısına dayanır. Politikada düşman olabilmesi, dost bulunmasına bağlıdır. Buna göre, gerçek siyasi varlığın sağlanabilmesi için, bir düşman belirlenmesi gerekmektedir. Diğer bir deyişle, bu yaklaşım, bir toplumun siyasi olarak varlığını kanıtlayabilmesi için bir düşman belirlemesi gerektiği esasına dayanmaktadır. İntikam, direniş ve ihtilal durumlarında, dış baskıyla ulusal birlik sağlanmakta ve modern bir ulusçuluğa dönüşmektedir. Terörizm de bu ulusçuluğun bir aracı haline gelmektedir.”

Marian’a göre, *“bu açıdan bakıldığında, Ermenilerin siyasi kişiliğinin belirlenmesini sağlayacak düşman bellidir. Bu düşman 1915 soykırımını gerçekleştiren Türk’tür. Gerçi, mevcudiyetlerinin saptandığı 25 yüzyıldan beri Ermenilerin, İranlılar, Bizans, Araplar ve Moğollar gibi pek çok rakipleri olmuştur. Ancak 1915 soykırımı bütün bunları şiddet bakımından çok geri bırakmıştır. Soykırımı gerçekleştiren Türklerin -vahşi hayvan- oldukları imajı Ermeniler arasında nesilden nesle aktarılmıştır.”*

2. Politikanın şiddet ilişkisine indirgenmesi (amacın araçları meşru kılması)

Yazar, bu unsurun Ermenilere şu şekilde hakim olduğunu öne sürmektedir:

“Talat Paşa’nın zamanın Almanya Büyükelçisine açıkladığı gibi, İttihat ve Terakki Hükümetinin amacı, 1. Dünya Savaşından faydalanarak, Osmanlının iç düşmanları olan yerel Hristiyanlardan kurtulmak olmuştur.

Uygulanan bu politikanın sonuçları savaş sonrasındaki “Mustafa Kemal rejimi”nin esas gücünü sağlamıştır. Çarlık Rusya’sının sınırlarına göre, SSCB’nin gerilediği tek alan, Türklere terkedilen Ermeni toprakları olmuştur.

Fransa Kilikya'yı boşaltmış, 1923 Lozan Antlaşmasında Ermeni sorunu yeralmamıştır.

Ermeni soykırımı uluslararası düzeyde gündemden çıkartılmış, Ermeni kültürü ile ilgili girişimler boğulmuş, örneğin, "Musa Dağının 40 günü" başlıklı filmi çekecek prodüktör bulunamamıştır.

Tüm bu gelişmeler, amacın her türlü aracı meşru kıldığını ve şiddetin hukuka galebe çalabildiğini Ermeni halkına öğretmiştir. "

3. Kaybolma tehlikesi

"Ermenilerin en büyük korkusu, herşeyden öte, bir gün kaybolma tehlikesidir. Bu "küçük halkın", tarihinden kaynaklanan korku, 1915 soykırımıyla kuvveden fiile çıkmıştır. 1915'den beri Türkiye'den, Orta-Doğu'dan ve SSCB'nden gelip Battya yerleşen Ermenilerin özellikleri, gelenekleri kaybolmaktadır. Yabancılarla evlilik yoluyla daha da perçinlenen bu asimilasyon, Ermenilerin uluslararası alanda temsil olunmaları imkânını gittikçe azaltmaktadır."

Marian, teröristin düşünce tarzını belirleyen bu üç unsurun, Ermenilerin terörizme yönelmelerindeki esas nedenleri oluşturduğunu belirtmekte, bu üç unsura göre şekillenen yaklaşımın tarihi çerçevesini çizmektedir.

Ermenileri terörizme yönelten tarihi çerçeve

Yazara göre:, "Ermenilerin 1. Dünya Savaşının hemen ertesinde başlattıkları terörist faaliyetleri bırakıp, yeniden terörizme dönmek için neden 50 yıl beklediklerini, göç ettikleri toplumlara uyum sağlamada karşılaştıkları sorunlar, Hristiyan terbiyesi, soykırımının bir sonucu olarak kadınların sayısındaki fazlalığın psikolojik ve fiili etkileri, 2. Dünya Savaşı öncesinde faşizmin yükselmesine koşut olarak 2. Dünya Savaşı sonrasında ise, uluslararası düzeyde değer yargılarının değişmesi, Nürenberg Mahkemesi, soykırımının zaman aşımına uğramayan bir suç olarak tanınması, Almanya'nın Yahudilerden özür dilemesi ve yurt edinmede önce İsrail sonra FKÖ örnekleri, nihayet dekolonizasyon olgusu ve bloklar arası yumuşama, Ermenilerin olaylara bakış açısını ve tutumlarını büyük ölçüde değiştirmiştir.

Bu çerçevede Ermeniler, önce yeni kurulan Birleşmiş Milletler Örgütüne güvenmişler, sonra da SSCB'nin Türkiye'deki bazı "Ermeni Bölgelerini talep eylemesinden cesaretlenmişlerdir. Bu dönemde, 100.000 civarında Ermeni Sovyet Ermenistan'ına dönmek suretiyle Sovyet taleplerine destek olmuştur.

Ancak, 1947'den itibaren, özellikle Truman Doktrininin uygulamaya

konulmasıyla durum değişmiş, soğuk savaş nedeniyle Ermeni toprakları,yani Erzurum bölgesi, NATO'nun stratejik noktalarından biri durumuna gelmiştir.

Filizlenen ümitleri gerçekleşmeyince, hiç olmazsa soykırımın tanınmasını isteyen Ermeniler; bu konuda da hayal kırıklığına uğramışlar, 1973'de BM İnsan Hakları Alt Komisyonuna sunulan bir tasarıda mevcut "Ermeni mezalimi"ne ilişkin atıflar,tasarıdan çıkarılmıştır. Söz konusu gelişmeler Ermenilere, sadece azmin geçerli yöntem olduğunu göstermiştir.

İşte bu ortamda, Ermeniler gibi topraklarından atılmış olmalarına rağmen verdikleri mücadeleyle, mevcudiyetlerini yeniden gündeme getiren Filistinlilerin modeli ortaya çıkmıştır. Filistin davasının Filistinliler tarafından başvuru şiddet yöntemleri sayesinde ilerleme kaydettiği ve daha sonra FKÖ'nün bu şiddeti Batı'nın büyük kentlerine gerillaları vasıtasıyla taşımaktan vazgeçmesinin bu ilerleme güç kattığı anlaşılmıştır.

Böylece, Ermeniler, Filistinlilerden, bir eylemin gücünün, istenen toprak üzerinde fiilen bulunmaya bağlı olmadığını öğrenmişlerdir. Batı'dan öğrendikleri ise, bir yandan soykırımının hukuken herkes tarafından kabul edilebilir olduğu, öte yandan ahlaka aykırı da olsa, yok etme yeteneğinin siyasi varlığın tek kistası olduğudur.

Ermeni bilinçlenmesindeki gelişimi belirleyen ilk eylem, 1973'de Los Angeles'deki cinayet olmuştur. Bu cinayet Türk Devletinin sorumluluğunun devamlılığını vurgulamaktadır. Bunu takiben, 1920'li yıllarından beri görevleri tarihi gerçeğin ortaya çıkarılmasını engellemek olan Türk diplomatları, "teknik açıdan" suçsuz da olsalar, bu görevlilerin öldürülmesi birçok Ermeni tarafından meşru addedilmiştir."

TAŞNAK partisinin terörizmle irtibatı

Bu çerçevede Taşnak Partisi, 1975 yılından itibaren Türk diplomatlarına karşı girişilen suikastları desteklemeye başlamıştır. Ancak, gençlik ve yardım dernekleri gibi birimlerden oluşan ve kiliseden sonra Ermeni toplumunun ikinci omurgasını oluşturan legal örgütünü tehlikeye düşürmemek için bu suikastları doğrudan üstlenmemiştir.

Taşnaklar, zamanla, Türkiyede "Kürt gerillalarla" 1930'larda kurdukları ilişkilerin azalmasından, siyasi çözüm ihtimallerinden uzaklaşmasından, olağan propaganda yöntemlerinin doğrudan sonuç alıcı etkisinin kaybolmasından ve sadece diasporayı korumaya yönelik salt hukuka dayanan bir milliyetçiliğin etkisizliğinin anlaşılmasından sonra, Ermeni toplumunun

sabrını yitirdiğini dikkate değiştirmeye başlamışlardır. Bunun sonucu olarak, Soykırımı inkârcularından intikam alanlar (*Les justiciers du genocide*) ve Ermeni İhtilal Ordusu (*Armee Revolutionnaire Armenienne -ARA*) gibi Taşanlar tarafından desteklenen terörist gruplar ortaya çıkmıştır.

Bunlar, kör terörizme karşı tutum almışlar ve ilke olarak belirli hedeflere yönelik suikastler yapmışlar, örgütlerine mensup tutukluları serbest bırakmak için üçüncü ülkelere karşı tehdit politikası uygulamamışlar ve bu nitelikleriyle Ermeni topluluklarının genel eğilimine uymuşlardır. Ancak, bu strateji Taşnaklar önemli ölçüde siyasi bir avantaj sağlamamıştır. Bunun esas nedeni Taşnakların terörizme net bir yaklaşımlarının bulunmamasıdır. Bu net olmayan “iki minare arasında” kalan belirsiz yaklaşım, hem parti programının hem de partinin faaliyetlerinin incelenmesinden açıklıkla ortaya çıkmaktadır.

a) Program açısından: Taşnak partisi “yeni akımı” küçümsemiş, katkı hareketinin sürekliliği üzerinde ısrarla durmuş ve silahlı örgütlerle kendi arasına mesafe koymuştur.

b) Uygulama açısından: Silahlı mücadele ilkesi yanında yer almakla birlikte, Tanık’a yakın silahlı gruplar diğerlerine nazaran geride kalmışlardır.

Bu belirsiz tutum, “çok laf-az işe” doymuş olan Ermeni toplumu tarafından makbul bulunmamıştır.” Michel Marian, ASALA’nın ortaya çıkışını ve gördüğü güçlü desteği işte bu nedene bağlamaktadır.

ASALA

a) ASALA’nın ortaya çıkışının ve benimsenmesinin nedenleri:

ASALA, “iki minare arasındaki” yaklaşımının yetersiz kalması nedeniyle, siyasal atılımı silah yoluyla gerçekleştirecek ve Ermeni toplumunu bu yöntemle harekete geçirecek bir örgüt olarak ortaya çıkmıştır.

ASALA, siyasi eylemi Ermeni siyasetinin temelden eleştirisine ve özgün bir terörist felsefeye dönüştürmüştür. Bunu da yüzyılın tarihi içinde, eli kolu bağlanmış, güçsüz hale getirilmiş Ermenilerin bu durumunu ters yüz ederek (yani saldırgan ve savaştı hale getirerek) sağlamıştır. Lideri Agop Agopyan’a göre ASALA, ‘Ermeni halkının ebedi ve haklı davasını temsil eden ve aynı zamanda derin ızdırabını yansıtacak muhtar bir Ermeni örgütüdür’. Yazar, bu sözlerin ASALA’yailişkin birçok özelliği ifade ettiğini, özellikle ASALA beyanlarında, Ermenilerin son yüzyıldaki deneyiminden farklı olarak, sürekli şekilde güçlü olma hayalinin işlendiğini belirtmektedir. Buna ilaveten örgütün

gizli ve sürekli yer altında çalışarak, eylem yaparak, diğer devletlerden izin ve destek almadan Ermeni ulusunu yeniden ülkesine kavuşturabileceği doktrini işlenmektedir.

ASALA, 24 Nisan 1984 tarihli açıklamasında, 'ASALA tarafından üstlenilen ilk Türk diplomat cinayetinin, Ermeni onurunun yeniden doğuşu, 'Ermenilerin sesinin bir güç olarak duyulduğu ilk gün' olduğunu iddia etmiştir. Bu şekilde, ASALA'nın yaklaşımı, haklarına erişememiş, devamlı olarak itilip kakılmış, ezilmiş olan Ermeni halkını, beklediği güce, terör yöntemiyle kavuşturmak anlamını taşımaktadır.

Bu çerçevede ASALA, -esas amacı Ermeni diasporasını korumak olan Taşnaklara nazaran- Ermeni azınlığının bulunduğu Batı toplumlarıyla çatışma haline girmiştir. Öte yandan, ASALA'nın yaklaşımı, ulusal kurtuluş savaşlarının bütünlüğüne yönelik, ancak esas hedef olarak Ermeni ülküsünü benimsemiş, üçüncü dünyacı bir nitelik de taşımaktadır. Bu yaklaşım, içine dönük Ermeni davası mücadelesine dışarıyla irtibat sayesinde tecrübe kazandıracaktır. Agop Agopyan da deneyim kazandıktan sonra kendisini ileride tamamı ile Ermeni davasına adanmak amacıyla 1968'de bir Arap partisine girmiştir.

b) ASALA'nın amaçları ve itibar kazanması

ASALA'nın esas amacı soykırımının tanınması değildir. Bu örgüt için asıl amaç, Ermeni topraklarını işgal eden Türkiye ile savaşmaktır. Bu çerçevede, stratejik bir tercih olan silahlı mücadeleye ve terörist taktiklere, Ermenistan'ın Ermeni halkına iade edilmesi için başvurulacaktır. Bu amaç hayati olduğundan, mücadele suçsuz kurbanlar pahasına sürdürülecektir. (Yani kör terörizm mubahtır). Bir buçuk milyon Ermeni şehit bunun mükemmel örneğini oluşturmaktadır." (Orly katliamından sonra bir ASALA açıklaması).

Michel Marian'a göre, bu bağlamda ASALA'nın savaş yaklaşımının iki önemli sonucu bulunmaktadır. Bunlar;

i) Soykırımı fikrinin etki gücünü zayıflatmak. ASALA "bu matem 70 yıl sürmesinin anormal ve mantıksız olduğunu" açıklamıştır. (24 Nisan 1984 açıklaması). (Zira soykırımına atıfta bulunmak, insanlığa çağrıda bulunmaktır).

ii) Nefreti güçlendirmek suretiyle düşmanı genelleştirmek .ASALA Mitterand'ın Fransa'nın Vienne kentinde yapmış olduğu –soykırımını tanıyan-konuşma konusunda şu açıklamayı yapmıştır; "Batılı mihraklar bizlerin, kendi

ellerinde itaatkâr araçlardan ibaret olmamızı istemektedirler. Bizleri 60 yıl boyunca duygusal nutukları ve yalancı sevgileriyle beslediler..” ASALA, başka bir açıklamasında şöyle demiştir; “ASALA’nın mücadelesi sayesinde, Ermeni halkı kendisi için bugüne kadar anlaşılır olmayan gerçeği görecektir. Bu rejimler (Batı rejimleri) Ermeni devrimcilerine saldırdıkları, tutukladıkları ve hapsettikleri için hedef alınmaktadır”. Bu düşünce yapısı herkese birden savaş ilan etmek anlamına gelmektedir.

Böylelikle, (esas itibarıyla Taşnakların temsil ettikleri) Batı diasporası içinde bir taraftan burjuvalaşmış olan, diğer taraftan da yaşadıkları ülke makamlarıyla yaptıkları anlaşmalar nedeniyle elleri kolları bağlı olan Ermeni siyasetçilerinin kokuşmuş kişiliklerine karşı, parlak bir Ermeni savaşçısı imajı oluşturulmak istenmektedir. ASALA “kahramanı” hem gizli bir ordu üyesi olduğu için, hem de kendisini tamamı ile Ermeni mücadelesine vakfettiği için özgürdür.”

Marian’a göre ASALA’nın Ermeni toplumu tarafından benimsenmesini sağlayan unsur, ASALA’nın temsil ettiği bu saflık ve kuvvet kullanımının yaratmış olduğu efsanedir. Agopyan’ın anıları satılmış politikacı örnekleriyle, FKÖ’nün Ermenilerle varılacak mütareke konusunda İtalyanlarla para karşılığı akdettiği anlaşma gibi örneklerle doludur. Buna karşı, ASALA’nın “kahramanı” her türlü maddi ve parasal teklife kapalıdır.

c) ASALA terörizminin itibarının yıkılması: Ermeni topraklarına dönüş ülküsünün çöküşü

Marian’a göre, ASALA eylemleri öngörülemeyen bir yol değişikliği değil, başından itibaren diasporadaki Ermenilerin durumuyla çatışmayı amaçlayan bir düşünce yapısının fiiliyata geçirilmesidir. Bu, diğer bir şekilde, diaspora içinde burjuvalaşmış Ermeni’yi sarsmak, hareketlendirmek olarak ifade edilebilir. Yazara göre, ASALA ile Ermeni toplumu arasındaki kopma, sarsıntının önemli boyutlara ulaşmasının bir sonucudur.

“Gerçekten de ASALA’nın ilk saldırıları, Orta Doğu ve SSCB Ermenilerinin ABD’ne göçlerini kolaylaştıran Dünya Kiliseler Konseyine karşı yöneltilmiştir. Ancak bu tür eylemler, başlangıçta, Ermeni topluluğu tarafından marjinal olarak değerlendirilmiştir. Fakat, Paris’teki Marmara seyahat acentasının bombalanması, Ankara havaalanına gerçekleştirilen saldırı, 1982’deki bomba olayları ve özellikle 1983 Orly katliamı nedenleriyle ASALA’ya gösterilen müsamahakâr tavır değişmiştir. ASALA’nın bu eylemleriyle Ermeni cemaatinin durumu ve görünümü şu niteliğe bürünmüştür: Batı devletleriyle çatışma Türk Hükümetine karşı misillemenin yerine geçmiş ve ASALA’nın benimsemek

istediği eylem serbestisi dünyayı kana ve ateşe bulamak arzusu şekline dönüşmüştür. Ermeni toplumu, kendisine egemenlik vaat etmiş olanların eylemleri sonucunda ve bu nedenle yeniden zaafa düştüğünü hissetmiştir. Buna karşı, beklenen bu tepkilere karşı paranoyak mantığı nedeniyle fikren duyarsız olmasına rağmen, finansmanı ve istihdam edeceği elemanlar yönünden Ermeni toplumuna muhtaç olan ASALA, kendisine yöneltilen eleştirilere zaman zaman sert, bazen de yumuşak cevaplar vermiştir. Sert cevap, Orly katliamı v Copernic sokağı cinayetine Mihran Mihranyan (Agop Agopyan?) vasıtasıyla katılma şeklinde tezahür etmiştir. Yumuşak cevap ise eylemlere sebep göstermek biçiminde yansımıştır. (Orly'nin verdiği maddi zararlar ilgili Asala açıklaması).”

Yazar, ASALA'nın itibarının ve Türkiye topraklarında bir Ermenistan kurma ülküsünün yıkılmasını, örgütün içindeki bozulmayla açıklayarak şu şekilde ifade etmektedir. “Mücadelenin saflığı, sadece neden olunan adı maddi zararlar ölçülmeye başlandığında, özerklik sadece İran ve diğer bazı ülke hükümetlerinin Fransa'ya karşı tutum ve iradeleriyle hesaplanmaya başladığında, özgürlük alanı CIA tarafından beslenen hainlerin manevra sahası haline geldiğinde, sürekli olarak değişen takma adlar kullanan yöneticiler, her zaman açık yüzle hareket etmiş eski yoldaşlarını ölüme mahkûm ettiklerinde, tam bir gerçeküstü durum ortaya çıkmış, ama ASALA'nın efsanevi ülküsü de yıkılmıştır”.

ASALA'nın siyasal düşüncesinin yıkılışı

“ASALA'nın faaliyetlerinde pek de fazla önemi olmayan siyasal düşünce de yıkılmıştır. ASALA'nın bu düşüncesi iki eksene dayalıdır. Bunlar;

a) Türk devrimcileri ve Kürt milliyetçileriyle işbirliği sayesinde Ermeni-Türk çatışmasını Türk topraklarına taşımak. Taşnakların, 1930'lu yıllarda denemiş oldukları bu yöntemi ASALA 1978-80 yıllarında uygulamaya koymaya çalışmıştır. Ancak, Türk topraklarındaki suikastlar, klasik ulusal kurtuluş savaşına dönüşememiş ve hatta Türkiye'deki Ermenilerin göçü bu dönemde artış göstermiştir. 1980 hükümet darbesi bu umutlara da bir son vermiştir.

b) Sovyetlerle ittifak. Ermenilerin çoğunluğu SSCB'de yaşar. Diasporada ise komünizm düşmanı olan Taşnaklar çoğunluktadır. Sovyet Ermenistan'ının Ermeni diasporasına doğru açılması, diasporanın vatanseverlik duygularının harekete geçtiği yumuşama döneminde, kaçınılmaz olarak Sovyetlerle ittifaka giden düşüncelere yolaçmıştır.

ASALA bu tepkiyi değerlendirerek “halkın kendi topraklarında varolduğu ve özgürce yaşadığı”nı öne sürdüğü Sovyet Ermenistan'ına ittifak çağrısı yapmış

ve yakınlaşmaya çalışmıştır. Bu çerçevede amacı, NATO'nun jandarması Türkiye'ye karşı SSCB'den destek sağlamaktır. Ancak, SSCB, Türkiye'nin 1975—80 yılları arasında geçirmiş olduğu sarsıntılardan yararlanamamıştır. Sovyet Ermenistan'ı yöneticilerinin Türkiye'ye karşı suçlamalarda bulunmalarına izin vermiş olsa dahi, iç barışın gereklerine (1980'de 3 Ermeni terörizm suçundan kurşuna dizilmiştir) ve jeopolitikanın zorlamalarına uymak zorunda kalmıştır. Dolayısıyla ASALA'nın kendi amacına yönelik olarak ısrarla sunduğu hizmetlerin SSCB tarafından kabul edilme şansı zayıftır.

ASALA'nın SSCB ile ilgili bu tutumu bazı çelişkiler taşımaktadır. Bunlar; 1) Aşırı milliyetçiliğine rağmen ASALA'nın Sovyet Ermenistan'ı ile birleşme ülküsü, 2) Savaş mantığını benimsemişken ASALA'nın, Soykırımın İntikamcılarını Örgütünü'nün Bulgaristan'da ve Yugoslavya'da Türk diplomatlarını öldürmelerini, bu cinayetler sosyalist ülkelerde işlendi diye eleştirmesi.”

Yazar ayrıca, üstü kapalı olarak, ABD'nin Ermeni davasına destek verme karşılığında, ASALA'ya Sovyet Ermenistan'ında Polonya'dakine benzeyen bir “kıpırdanma” yaratması önerisinde bulunduğunu, ancak ASALA'nın bunu reddettiğini ileri sürmektedir.

“Bugün, Ermeni cemaatleri terörizme verdikleri desteği geri çekmiş durumdadırlar. Ancak yine de, hedefi belli terörizme özlem duymaktadırlar. Zaten Taşnak partisi de bu tür bir yaklaşımdan vazgeçmiş değildir. Başka bir deyişle, ASALA, “her ne pahasına olursa olsun şiddete” yönelmiş olduğu için elenmiştir. Ancak, birçok Ermeni için, Türk diplomatlarına karşı girilmiş olan ve adeta birliği kuran “cible” terörizmine karşı, ahlaki mülahazalarla itiraz etmek bugün için mümkün değildir. Çünkü 1915'den beri süregelen Türk tutumunu savunan Türk memurlarını suçsuz addedecek Ermeni sayısı çok azdır. Buna ilaveten, Türk Hükümeti bir Ermenistan'ın var olmadığını tüm dünyaya hala kabul ettirme çabasındadır. (Swissair ve Club Medditerranee haritaları).”

Le Monde gazetesinin 1982 Ağustos ayında çıkan bir makalesinde sadece “1915 aşırılıklarından” söz edilmesi ve Mitterand'ın Türkiye'ye gönderdiği temsilci Manach'ın beyanlarından hareket eden Marian, gerçeğin tespitinin Ankara'nın keyfine bırakılmasının kabul edilemeyeceğini, bunun terörizmi teşvik eden bir başka unsur olduğunu ifade etmektedir. Bugüne kadar alınan neticelere bakılırsa, terörizm “Ermenistan'a dönüş” hedefine yaklaşılmasında, yüzyıl başındaki müzakereler kadar sonuçsuz kalmış, soykırımının tanınması bakımından ise doyum noktasına gelmiş, belirli bir başarı sağlamıştır.

Michel Marian daha sonra, özellikle ABD'de ve Fransa'da yaşayan Ermenilerin konumları ve amaçları itibariyle terörizme ne şekilde baktıklarını değerlendirmekte ve ABD'de ASALA'nın büyük destek sağlayamamış

olmasını, bu ülkede etnik kültürlerin tanınması ve Ermeni cemaatinin enerjisini (Kaliforniya Valisi) Dökmeciyan'ın siyaset sahnesinde sivrilmesine hasretmiş olmasıyla, buna mukabil Fransa'da önemli ölçüde destek görmesini Taşnak partisinin bu ülkede etkin olmamasıyla açıklamaktadır. Yazara göre Fransa bugün Ermeniler için, politikalarının yeniden oluşturulmasına imkân sağlayacak özellikli bir ülkedir.

Yazar, gelişmelerden ortaya çıkan gerçeklerin ve Ermeni davasının, Türk sorunu, Küçük Asya sorunu ve Ermeni sorunu olarak üç ayrı çerçevede tahlil edilebileceğini öne sürmekte ve bu üç çerçeveyi ayrı ayrı şu şekilde izah etmektedir.

Ermeni Sorununun Yeni Tahlil Kalıpları

Türk sorunu:

“Ermenilerin çoğunluğu bugünkü koşullarda Türkiye ile herhangi bir görüşmenin başlatılmasına taraftar değildirler. Buna karşı Ermeni toplumu dışında bulunan bazı “aklı selim sahibi” insanlar bu nitelikte görüşmelerin başlatılmasını destekliyorlar. Ermeniler arasında ise bunu destekleyen tek bir kişi vardır, o da Ermenilerin en ünlüsü Charles Aznavour'dur. Ancak, zaten, Aznavour'un uzattığı bu eli karşı taraftan tutacak kimse yoktur.

Bunun ötesinde, esas olan, soykırımın bir yargılama gerektirdiğidir. Müzakere ancak daha sonra Türkiye tarafından verilecek tazminat görüşmek için başlatılabilir.

Yazar, böylelikle, Türkiye soykırımı suçundan yargılanmadan, Ermenilerin Türkiye ile herhangi bir görüşmeyi kabul etmeyeceklerini ileri sürmekteü ayrıca, Ermenilerin tazminat beklediklerini de açıklamaktadır. Marian'a göre Ermenilerin Türklerle beraber gerçekleştirebilecek tek çalışma, Talat Paşa'nın yaşamı üzerinde ortak bir film olabilir.

Yazar, bu çerçevede, Türkiye'nin Ermeni sorunuyla ilgili tutumunun değişmeyeceğinin bu son dönemde de teyit olduğunu, ancak aynı dönemde Batı kamuoyunun Ermeni davası konusunda bilinçlendiğini, dolayısıyla, bir diyalog söz konusuysa bunun bir Türk-Ermeni diyalogu değil, Türkiye hakkında, Ermenilerle Batı arasında bir diyalog olabileceğini belirtmektedir. Bu diyalog, Türkiye'nin gerçekleri boğmak isteyen baskılarına simetrik olarak yürütülecektir. Fiilen ve hukuki olarak savaş bitmemiş olsa bile bu diyalog Batı tarafından kabul edilen soykırımının varlığı görüşünün Türkiye tarafından kabulünü amaçlayacaktır. 60 yıldan fazla bir zamandır, aydını, gazetecisi,

hukukçu ve yöneticileriyle aynı resmi yalanın ardına saklanan bir ülke, çoğulcu ve demokratik olabilir mi? Belki de bir Ermeni vakfı Türkiye'nin soykırımını tanımamasının nedenleri hakkında uluslararası bir yarışma açabilir.”

Küçük Asya sorunu:

“Ermeniler ulusal hedeflerine diplomasi veya terörizm yoluyla bir adım bile yaklaşamadılar. Bu durumda hedeften vazgeçip sonuçları bilinen 50 ve 60'lı yılların geleceği belirsiz boşluğuna mı düşmek gerekir? Yoksa önce Sovyet Ermenistan'ının kurtuluşunu ön şart olarak kabullenmek mi icap ediyor? Ermeniler, Almanlar gibi Batı ile Doğu Blok'u arasına sıkışmış durumdadırlar Ermenilerin Sovyetler Birliğindeki başarılarından övünç duyarlar. Gerginlik değil, iyi ilişki istemektedirler. Bu duygular Ermeni partilerinin Sovyet mücavir bölgeye (Doğu Anadolu Yaylası) yeniden kavuşma ülküsüyle çelişki halindedir. Zaten bu da Batı ile Doğu Blok'u arasında şiddetli bir gerilime yol açacaktır ki, bu hedef, hem mevcut gerçekler karşısında, hem de Kürt topraklarına sahip çıkmak ve Türkler, Kürtler ile İranlı'lar arasına yerleşmek bakımından da gerçekçi değildir.

Bununla beraber, diasporada bir toprak üzerinde birlikte yaşama arzusu taşıyan bir Ermeni halkı bulunduğu gerçeği göze alındığında, bu rüyayı, dolayısıyla hayatiyeti canlı tutacak bir Ermeni yurdu belirlenmesi de gerekli olmaktadır. Uzun vadede bu yurt önemlidir, çünkü Sovyet Ermenistan'ından dışarıya göç eğilimi vardır. Ermeniler bir arada yaşamak istediklerinden yeni Yurtlarına Sovyet Ermenistan'ından da göç olacaktır. Yeni Ermeni yurdunun Sovyet Ermenistan'ından yeterli ölçüde uzak olması icap etmektedir.

Bu çerçevede Ermenilerin katliama uğratıldıkları çok geniş arazi üzerinde bir tazminat hakları söz konusuysa ve mademki Türkler Ermenistan lafını haritalardan siliyorlar, bu kez Ermeni yurdu olarak Kilikya bölgesi belirlenmelidir. Bu çerçeve içinde Ermenistan adının Türkiye haritalarından silinmesi bir kozdur. Ermenistan orada değilse başka yerdedir. Tarihi topraklar müzakere edilir ve katledilen Ermenilerin bir ara oturdukları muazzam toprakların şu veya bu bölümü üzerindeki tazminat hakları vardır. Tespit edilebilecek topraklar arasında, araya daha az sıkışmış bölgeler de mevcuttur. Örneğin Kıbrıslıların, Lübnanlıların, İsraililerin Akdeniz'ine açılan bölgeler vardır. Böyle yerler Kürt topraklarına oranla Ermenilere daha uygun olur. Yeni yurt etnik bakımdan homojen olmamakla birşey kaybetmez. Doğu Hristiyanları arasında önce Türkler, sonra Iraklılar tarafından katledilmiş Kalde'liler de vardır. Bunlar da bir ulusal yurt istiyorlar ve bakışlar aynı topraklara yönelebilir.

Bu nedenle rüyalarda yalnız kalmaktan kurtulunmalıdır. Bu güçtür, ama

mümkündür. Boşvericilik terkedilmeli, dayanışma harekete geçirilmeli ve daha geniş bir ilgi doğması sağlanmalıdır. Bu ilgi sadece ahır ya da hapishane haline dönüştürülen Ermeni kiliselerini değil, ama Antakya'nın, Tarsus'un tüm anıtlarını, Aziz Paul'u ve ilk dönem kiliselerini kapsamalıdır.

Jeopolitik gerçekçilik, Türkiye'nin borcu ve bireylerin doğal eğilimleri (bunlar olmadan halklara atıfta bulunmak şizofrenik bir efsane oluşturmaktan öteye gidemez) Kilikya'da Ermeni yurdu kurulması fikrini somutlaştıracaktır. Kilikya'da Batıya açık hür bir Devlet oluşturulacaktır" (Yazar, bu fikri Club Medditerranee kalacak, hürriyetler artacak biçiminde ifade ediyor)."

Ermeni sorunu:

"Ermeniler 15 yüzyıllık tarihlerinde hep bölünmüş olarak yaşamışlardır. Ulusal bağımsızlıkları daima nisbi, daima kısmi olmuştur. Birlik, bütünlük, hikâyeden ibaret kalmıştır; sözlü anlatıma dayalı olmuştur. Bilineni Mitriad'ın damadı Tigran'ın kurduğu imparatorluktur; bu Devlet Romalılarla savaşmıştır. O tarihten bu yana, hep iki Ermenistan olmuştur. Biri Romalı, diğeri Pers; biri Bizanslı, diğeri Pers; biri Frenk-Kilikya, diğeri Moğollar tarafından ezilen; biri Osmanlı, diğeri İranlı, biri Türk, diğeri Rus. Bugün, biri diasporadaki, öbürü Sovyetlerdeki. Ermeniler, Bizans döneminde kimi kez 3-4 Devlet oluşturmuşlardır. Bölünmeleri eskilere dayanır. Göçleri bin yıllıktır. Soykırımı bu göçü çok arttırmıştır. Dünyadaki bloklar arası bölünme, ayrılığı daha da sancılı kılmıştır. Bu gelişmeler, sonuçta, birleşmiş Ermenistan idealine güç kazandırmıştır.

Ancak, Ermenilerin yaşadıkları ve geliştikleri yeni çerçeveler arasında büyük farklılıklar vardır.

Bugün, Ermeni diasporasının geleceği Sovyet Ermenistan'ının bir taklidi olmanın dışına çıkmalıdır.

Sovyet Ermenistan'ı, Ermeniliğini korumuştur. Ama bunu ancak başarabiliyor. Homojenliğini koruyor, dilini değişikliklere karşı savunuyor, Sovyet toplumunun önde gelenleri arasında toplam sayısına göre de daha fazla oranda yer alabiliyor, örneğin Ukraynalılara oranla daha belirgin bir milliyetçilik ifadesinde bulunabiliyor. Diasporadaki Ermeni toplumu bu gelişmeleri takdir etmektedir. Ancak benliğinin muhafazası için aynı biçimi ve yolu izleyemez; kendi kendini yenileme imkânı hem vardır, hem de bu yenileme gereklidir.

Diasporadaki toplum daha fazla evrenselliğe yönelmelidir. Safkan Ermeni efsanesinden vazgeçmelidir, yarım ya da dörtte bir kan Ermenileri de içine

almalıdır. Bunlar esasen çoğunluktadırlar. Mevcut dogmaların yıkılmasını gerektirecek revizyon budur. Ermeni yayıncıları, batı dillerindeki metinleri Ermeni alfabeli metinlerle birlikte yan yana yayımlamaya başladılar. Latin alfabeleriyle yazılmış Ermenice metinler eksik. Bu yöntem melez Ermenilere kolaylık sağlayacaktır. Bu reform Kemal'in Türklere kabul ettirdiğine benzeyecek ama bazı çevrelerce Ermeni alfabesini icat edip Ermeni dilini yazan Aziz Mesrop'a büyük saldırı sayılacaktır.

Bugün reformdan, yeni hayatıyet kazandırmaktan, değişimden söz edilirken kilise de ihmal edilemez, o kilise ki Ermeni milletinin asırlar boyu koruyucusu olmuştur. Gregoryen kilisesinin bağımsızlığına hayran kalınmalıdır. Ancak geçen yüzyılda kabul edilen demokratikleşme ve laiklerin entegrasyonu gibi hareketler kiliseyi yormuştur. İlk çağların ayinlerini koruyan meleklerin çağrısını anımsatan müziğine rağmen kilise, bugün boş bir korugandır. Millet kendini tanıtmak ve tanımlatmak için kiliseye uğramakta, ancak Ermeniliği yaşatmak için gerekli olan tartışmanın dışında kalmaktadır. Bunun sonucu pek çok Ermeni geçen asırda olduğu gibi Katolikliğe ve Protestanlığa kaymıştır.

Ermenilikle Hristiyanlığı birlikte ele alanlar, dünyevi gelişmeleri spiritüel yönden de değerlendirebilmektedirler. Mesela Türkiye'nin doğusunu Kilikya'dan "Ararat'a" (Ağrı'ya) doğru boydan boya bir çizgi gibikateden yaradan 50 yıldır kan akıtan zelzeleleri Tanrının adaletiyle izah eden apokaliptik görüşler olduğu gibi, Ermenilerin soykırımdan çektiklerini, İsa'nın hümanizmini reddeden Ermeni monofisizmine karşı bir ceza olarak görenler de vardır.

Bu yaklaşımlardan daha makul ancak daha tartışmalı olmakla birlikte, soruna daha ahlaksal yönden yaklaşan kilise ise, soykırım tecrübelerinden hareketle günümüzdeki ırkçılığa karşı çıkmaktadır. Soruna bütün kiliseleri kapsayan bir açıdan yaklaşan din adamı ya da düşünürler bin yıllık özerklik mesajını tekrarlarlarken, uluslararası saygıya, Devlet işlerinin manevi yaşantı üzerinde etkisi bulunmaması gerektiğine, ilerici bir kilisenin gerekliliğine ve dinler arası diyaloga değinmektedir. Bu kesim, işi soykırımı konusunda İslam ile müzakere açmaya kadar götürebilir. Zira Türkiye soykırımının mirasçısı, İslam da Jön Türklerin eylemlerinin bir aracı değil ve fakat onlardan zarar gören kurum olmuştur.

Bütün bunlar bugün karşı karşıya kalınan seçenekleri belirlemektedir. Ermenileri ya bellek kaybı veya milliyetçilik seçeneklerinden birine yönelme yol sapağında bekleyen karar, belki de burada bulunuyor."

